

JEDNO »OBREZANJE ISUSOVO« OD FRANCESCA BISSOLA

Grgo Gamulin, Zagreb

U Strossmayerovoj galeriji u Zagrebu nalazi se slika, koja prikazuje »Obrezanje Isusovo« (tempera s uljem, drvo 0,440×0,640). U katalogu A. Schneidera iz 1937 pripisana je Niccoli Rondinelliju.¹ Ta slika je, međutim, kopija koju je prema jednoj poznatoj invenciji Giovannija Bellinija izradio Francesco Bissolo. (Sl. 179.)

Problem ove Bellinijeve invencije, kao i one »Prikazanja Isusa u hramu«, zajedno sa njihovim mnogobrojnim kopijama i varijantama, još je daleko od toga da bude definitivno riješen. Zapravo pitanje originala »Obrezivanja Isusova«, čini se, da se ipak u posljednje vrijeme veže uz lijepu sliku koja visi u velikoj sobi Nacionalne galerije u Londonu, a nosi i potpis Ioannes Bellinus (sl. 180). Kao je poznato, za ovu repliku, koja je u Nacionalnu galeriju došla iz zbirke Earl of Carlisle (ranija provenijencija je zbirka Orleans u Parizu u 18. st., odnosno zbirka Muselli u Veroni u 17. st.), već su Crowe i Cavalcaselle smatrali, da se radi o autografu.² Kasnije su se porodile sumnje, te su i Berenson i Van Marle londonski primjerak pripisali Vincenzu Cateni, koji bi ga, navodno, bio izradio prema izgubljenom originalu Giambellina. U novije doba je i Luitpold Dussler ovoj lijepoj slici, koja usprkos stanovite tvrdoće blista neobičnom svježinom boja, odrekao autorstvo velikog učitelja, i pod brojem 131. svoje knjige naveo je među djelima učenika, označivši da je nastala oko 1500. g. prema nestalom originalu majstora.³

Pa ipak, i Georg Gronau i Carlo Gamba, zajedno s mnogim drugima, stoje odlučno na stanovištu, da je londonsko »Obrezanje« ne samo najbolja od sačuvanih varijanata, nego original sam. Prvi je datiran oko 1502/3, no ukoliko su dvije kompozicije Marca Marziala (iz Penitenti u Veneciji i iz National Gallery, br. 805) kako to Geiger navodi, zaista iz 1499/1500, on dozvoljava da se radi o vlastoručnoj Bellinijevoj replici (iza 1500), izrađenoj prema ranijoj invenciji iz vremena 1487—1490.⁴ I Carlo Gamba također ne sumnja u autentičnost londonskog primjerka i ističe mekoću boja, koje na čudesno intenzivan način odbijaju svijetlo, a osobito žutu maramu svećenice Ane i njen zeleni plašt postavljen sivo-azurnom svilom.⁵ Osim toga, u svojoj nedavno objavljenoj monografiji o Vincenzu Cateni, Giles Robertson odriče pripadnost londonske verzije ovom slikaru.⁶ U tom slučaju otpada mogućnost da bi se u krugu Belli-

nijevih učenika mogao naći netko drugi, tko bi majstorovu invenciju na ovako kongenijalan način ponovio.

U svakom slučaju bila londonska verzija Bellinijev autograf ili ne, od njegove invencije »Obrezanja Isusova« potječe ne samo naša varijanta, nego i cio niz ostalih, koje se nalaze u različitim zbirkama i galerijama.⁷ Neke od njih bile su sasvim neosnovano pripisivane Cateni (u Galeriji Doria, u Napulju, u New Yorku, u Paviji). Robertson odriče sve te atribucije.⁸ Što se zagrebačke verzije tiče, A. Schneider u svom

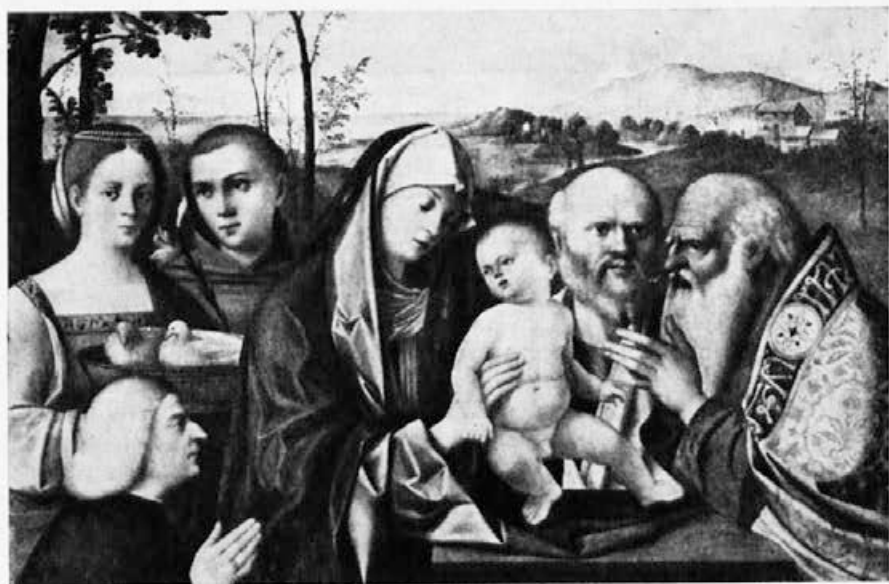
Sl. 179. Franc. Bissolo, Obrezanje Isusa
(po G. Belliniju, Zagreb, Strossmayerjeva gal.)

katalogu iz 1937. g. atribuirala sliku Niccoli Rondinelliju, ne navodeći nikakvu argumentaciju, a ne navodi niti da se radi o verziji Bellinijeve invencije. Zavodi, međutim, druge neke atribucije, ali bez preciziranja radi li se o pismenim ili usmenim izjavama: prema C. Cambi i G. Fioccu pripadala bi naša slika Bernardinu Liciniju, a prema G. Gronau-u Alessandru Oliveriju, odnosno (u zagradi) Francescu Bissolu.

Između ovih imena, koja teoretski ili po stanovitim stilskim indikacijama dolaze u obzir pri razmatranju našeg problema, mislim da treba odabrati upravo Francesca Bissolu. Ne radi se samo o suzdržanosti i, čak, stanovitom mrtvilu kolorita, koje je svojstveno ovom slikaru, nego i o onoj zaobljenosti i diskretnoj plastičnosti oblika, koje našu verziju

Sl. 180. Giov. Bellini (?), Obrezanje Isusovo
(London, Nat. gal.)

Sl. 181. Franc. Bissolo, Prikazanje Isusa u hramu
(Venezia, Gall. dell'Accademia)

»Obrezanja« vežu s ostalim njegovim djelima. Dovoljno je pogledati njegove slike u Accademiji u Veneciji, na pr. Madonu s djetetom, Krunjenje sv. Katarine, Sv. Konverzaciju ili Mrtvog Krista među anđelima:⁹ to je ista mekoća nabora i bezizražajnost fizionomija kao na zagrebačkoj slici. No još izravnije uporište pružit će nam Bissolovo »Prikazanje Isusa u hramu« (sl. 181) iz iste galerije.¹⁰ Lik Sv. Josipa koji se nalazi između djeteta i svećenika, to je upravo lik sa zagrebačke verzije »Obrezanja«,

Sl. 182. Sljedbenik G. Bellinija, Obrezanje Isusa
(New York, Metropolitan Mus.)

kao što je frapantno sličan i mali Isus, dok se od likova na svim ostalim varijantama upravo lik sv. Antuna najviše približuje mladiću, koji drži plašt velikom svećeniku na našoj slici. Kod samog svećenika moglo bi se nabrojiti toliko podudarnosti: tehniku slikanja brade i lica u prvom redu. Moglo bi se primijetiti da na venecijanskom »Prikazanju u hramu« nedostaju aureole. No upravo ovakve, kakve su u Zagrebu, nalazimo na već spomenutoj »Sv. Konverzaciji« u Veneciji. Ima, naravno, još nekih odvajanja, kao na pr. u koncepciji Bogorodičina lika, no treba voditi računa o tome, da su se ovi mali majstori držali uglavnom one invencije, čiji su predložak imali pred sobom. Radeći svoju verziju »Prikazanja u hramu«, Bissolo se, sudeći po tipu, vjerno držao Bellinijeve Bogorodice (a može se to zaključiti i prema varijanti Vincenza delle Destre u Museo Civico u Padovi). No kad je radio zagrebačko »Obrezanje« on se uglavnom držao verzije, od koje se sada jedna redakcija potpisom Vincenza Catene nalazi u Metropolitan Museumu u New Yorku, ili nekog njihovog zajedničkog izvora (sl. 182). To potvrđuju likovi

Bogorodice, svećenice, kao i mladića što drži plašt svećenikov, koji pokazuju apsolutnu međusobnu vezu, a ujedno i razliku naprama originalu u Londonu. Lik Sv. Josipa, međutim, preuzeo je Bissolo sa svoje verzije »Prikazanja u hramu«, odnosno sa njegova izvora.

Tako je naš slikar iz različitih elemenata sastavio svoju sliku, kako je to već bio običaj u ovim epigonskim krugovima. Pa ipak, ne može se osporiti, da je iz svega toga on znano izgraditi cjelinu, koja djeluje stilski jedinstveno, i zauzima, u relaciji spram mnogih drugih daleko slabijih verzija, značajno mjesto unutar problema ove Bellinijeve invencije i njenih mnogobrojnih kopija.

BILJESKE

¹ Katalog Strossmayerove galerije, Zagreb, 1959, str. 24. Inv. br. 255.

² Crowe and Cavalcaselle, A history of painting in North Italy, ed. I. Borenius I, 147, London, 1912.

³ Luitpold Dussler, Giovanni Bellini, Schroll Verlag, 1949.

⁴ Georg Gronau, Spätwerke des Giovanni Bellini, Strassburg, 1928. Str. 16-17. — Isti, Giovanni Bellini, Klassiker der Kunst, 1950, sl. 150 i str. 214.

⁵ Carlo Gamba, Giovanni Bellini, Milano, 1957.

⁶ Giles Robertson, Vincenzo Catena, Edinburg, 1954.

⁷ Beno Geiger u studiji »Marco Marziale und der sogenannte nordische Einfluß in seinen Bildern« (Jahrbuch der Königlich preussischen Kunstsammlungen, XXXIII, 1912, str. 10) već navodi 11 poznatih primjeraka, i to u National Gallery, u Grosvenor House, kod Duke of Westminstera, tondo u S. Maria Formosa i kod P. Fabrisa u Veneciji, u Accademia dei Concordi u Rovignu (s potpisom Opus Marci Belli discipuli Joannis Bellini), u zbirci Maspina u Paviji, u Galeriji Doria u Rimu, u Museo Nazionale u Napulju, u zbirci Czernin u Beču i u zbirci Leuchtenberg u Petrovgradu. T. Borenius je dodao još dvije (Crowe und Cavalcaselle, A history ..., ed. I. Borenius, 1912), koje su se bile pojavile jedna na venecijanskoj izložbi 1894/5, br. 168 i u rasprodaji Goldschmid u Parizu 1908. No postoji još niz replika, često vrlo niske kvalitete (u Veroni, u Museo Corer u Veneciji, dok je u Metropolitan Museum u New Yorku kasnije ušla verzija sa datumom 1911.

⁸ G. Robertson, op. cit., str. 80.

⁹ S. Moschini Marconi, Gallerie dell'Accademia di Venezia I, Libreria dello stato, 1955, sl. 88, 89, 90, 92.

¹⁰ Op. cit., sl. 91.

R é s u m é

Dans le catalogue de la Galerie Strossmayer de Zagreb de 1957, on attribue à Niccolò Rondinelli le tableau «La circoncision de Jésus».

Il n'est d'ailleurs qu'une copie de l'invention bien connue de Giovanni Bellini dont l'original se trouve vraisemblablement à la National Gallery de Londres.

Le problème de cette invention de Bellini n'est pas encore complètement résolu. Berenson et Van Marle ont attribué l'exemplaire de Londres à Catena mais Gronau et Gamba estiment qu'il s'agit de l'original et Robertson dans sa monographie sur Vincenzo Catena refuse à se maître la paternité de cette oeuvre

comme d'ailleurs de répliques bien plus faibles attribuées auparavant à Catena (à Naples, Pavie, New-York et à la Galerie Doria de Rome).

Parmi tous les successeurs de Bellini entrant en ligne de compte en tant qu'auteur de la réplique de Zagreb, je pense qu'en tête arrive Francesco Bissolo. Une certaine discrétion et la monotonie du coloris, le moelleux du relief et la rondeur des formes, relie notre tableau à ceux de Bissolo se trouvant à l'Académie de Venise (La Vierge et l'enfant, Le couronnement de Sainte Catherine, Le saint entretien et le Christ parmi les anges) et en particulier à la «Présentation au temple». Ici nous constatons une ressemblance particulière entre le personnage de Saint Joseph et celui du tableau de Zagreb de même que les deux enfants Jésus se ressemblent d'une façon frappante. Il y a évidemment certaines divergences comme par exemple dans le personnage de la Madone mais ces petits maîtres ont souvent su fondre des éléments puisés dans divers modèles. C'est ainsi que peignant «La circoncision» de l'Académie, Bissolo a reproduit fidèlement la Madone de Bellini (ce qui est encore confirmé par la variante de Vincenzo delle Destre à Padoue); mais quand il a peint «La circoncision» de Zagreb, pour les personnages de la Madone, du prêtre et du jeune-homme qui tient le manteau du prêtre, il s'est inspiré de la version qui se trouve au Metropolitan Museum de New-York ou a puisé à leur source commune. Bissolo a emprunté le personnage de Saint Joseph à sa version de la «Présentation au temple» ou bien à leur source commune.

C'est ainsi que ce maître-épigone, à l'aide d'éléments divers a tout de même formé un tout qui donne une impression d'unité stylistique.